

Małgorzata Sidor-Rządkowska: *Etyczne aspekty rehabilitacji osób niepełnosprawnych (Koncepcje filozoficzne a debaty sejmowe)*. Wydział I Nauk Społecznych PAN. Rozprawy. Warszawa 1997.

Pracę tę czytałem z niesłabnącym zainteresowaniem. Podjęty w niej został kapitalny problem dylematów moralnych, jakie towarzyszą działaniom na rzecz osób niepełnosprawnych. W ślad za identyfikacją tych dylematów oraz stanowisk zajmowanych wobec nich w myśli etycznej, Małgorzata Sidor-Rządkowska charakteryzuje opcje występujące w debatach polskiego Sejmu X i I kadencji.

„Wydawało mi się – pisze – (...) rzeczą niesłychanie ciekawą sprawdzenie, jakimi argumentami w rozstrzygnięciu kontrowersyjnych kwestii etycznych dotyczących omawianej grupy osób, posługują się ci, od których w dużej mierze zależy los osób niepełnosprawnych w skali makro – posłowie na sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Podjęłam próbę znalezienia „przejścia” między abstrakcyjnymi często rozważaniami etyków a wypowiedziami posłów starających się znaleźć uzasadnienie dla proponowanych przez siebie rozwiązań legislacyjnych” (s. 8).

Jest to zatem studium sytuujące się na pograniczu etyki i polityki społecznej, refleksji ogólnofilozoficznej i aksjologii uwikłanej w kontekst dramatycznej sytuacji osób niepełnosprawnych tu i teraz.

Taki zamysł autorski znajduje swój wyraz w układzie pracy. Wyróżnione zostały w niej cztery grupy konfliktów moralnych powstających wokół zakresu i sposobu rehabilitacji osób niepełnosprawnych. Są to: 1) konflikty między przedkładanymi zasadami sprawiedliwości dystrybucyjnej, 2) między interwencją społeczną a zasadą podmiotowości jednostki (paternalizm a autonomia), 3) między różnymi koncepcjami praw i obowiązków rodzin niepełnosprawnych dzieci oraz 4) rodzin niepełnosprawnych osób dorosłych. Każdej z tych grup poświęcone są dwa rozdziały: w pierwszym autorka identyfikuje istotę omawianego dylematu, ukazuje jego różne aspekty i prezentuje podstawowe stanowiska etyków wobec możliwości jego rozwiązywania;

w drugim charakteryzuje stanowiska aksjologiczne zawarte w wypowiedziach poselskich i znajdujące wyraz w przyjętych aktach ustawodawczych. *Iunctim* między tymi dwoma torami analizy podkreślają zarówno sformułowane we „Wstępie” założenia pracy, jak i syntetyzujące ustalenia zawarte w „Próbie podsumowania”.

Oczywisty jest stopień trudności wynikający z tak określonych zadań. Tym przyjemniej skonstatować, że autorka z powodzeniem im sprostała.

Bezsporne wydaje się zdanie, jakie książka ta – wskazując na *pro* i *contra* podstawowych wyborów etycznych – ma dla wzbogacenia aksjologicznych podstaw polityki społecznej (nie tylko zresztą na rzecz osób niepełnosprawnych). Z teoretycznego punktu widzenia autorka wspiera ten nurt myślowy, który źródła problemów społecznych widzi nie tylko – a często nawet nie przede wszystkim – w niedoborze niezbędnych do ich rozwiązania środków, ale i w sposobie ich identyfikowania, wartościowania i racjonalizacji. W odniesieniu do osób niepełnosprawnych wykazuje zawodność wielu schematów i kontrszematów myślowych, uwydatnia konieczność wieloaspektowej analizy i indywidualizacji przedsięwzięć zaradczych. Charakterystyczne dla tego sposobu rozumowania jest m.in. następujące stwierdzenie:

„Pamiętajmy (...), że piękne jest nie tylko słowo „integracja”, ale także słowo „pluralizm”. Punktem wyjścia powinno być konkretne dziecko niepełnosprawne, rodzaj i stopień jego upośledzenia, sytuacja rodzinna, społeczna, ekonomiczna i szereg innych czynników. Dopiero dokładna analiza wszystkich tych elementów może dać odpowiedź pytania, która forma kształcenia będzie dla niego najodpowiedniejsza: szkoła życia, szkoła specjalna, edukacja ogólnodostępna czy też nauka indywidualna. Przekonanie, iż niemal wszystkie dzieci niepełnosprawne powinny uczyć się wspólnie ze zdrowymi rówieśnikami może być równie paternalistyczne jak zamykanie przed nimi takiej możliwości” (s. 56).

Wreszcie, żaden polityk społeczny nie może przejść mimo diagnostycznej konkluzji, stwierdzającej „brak w pracach ustawodawczych jakiegokolwiek kompleksowej koncepcji rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych” (s. 106).

Autorka zna dobrze granice swoich kompetencji i granice uprawnień do wydawania moralnych ocen w sytuacjach dramatycznie trudnych. Próbie określenia aksjologicznych imperatywów polityki społecznej wobec osób niepełnosprawnych towarzyszy w książce refleksja o pozytywach i negatywach rozmaitych opcji szczegółowych.

Praca oparta jest na rozległej – polsko- i anglojęzycznej – literaturze przedmiotu oraz na dostępnej dokumentacji sejmowej. Odznacza się klarownością wywodu i staranną szatą językową.

Warto dodać, iż jest to pierwsza pozycja w zakresie polityki społecznej, jaka ukazała się w ramach znakomitej edytorsko serii „Rozprawy” Wydziału Nauk Społecznych Polskiej Akademii Nauk.

Jan Danecki